

ISSN: 1302-6879

YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

S B E

YIL / YEAR : 2006 SAYI / NUMBER : 11 BAHAR / SPRING

ISSN: 1302-6879

**YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ**

JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

HAKEMLİ DERGİDİR

YIL/YEAR : 2006 SAYI/NUMBER : 11 BAHAR/SPRING

YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

Sahibi

Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına
Doç. Dr. Alaattin KARACA

Editör

Doç. Dr. Alaattin KARACA
Doç. Dr. Vefa TAŞDELEN

Yayın Kurulu

Enstitü Yönetim Kurulu
Prof. Dr. Muhsin MACİT
Doç. Dr. Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU
Doç. Dr. Alaattin KARACA
Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ
Yrd. Doç. Dr. Rengin AK
Yrd. Doç. Dr. Mustafa SARICA

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Abdülbaki GÜNEŞ
Prof. Dr. Ali Fuat DOĞU
Prof. Dr. Bülent KARAKAŞ
Prof. Dr. Hasan BOYNUKARA
Prof. Dr. Mustafa OFLAZ
Prof. Dr. M. Ruhi KÖSE
Prof. Dr. Necmettin TOZLU
Prof. Dr. Recai KARAHAN
Doç. Dr. Aynur ÖZFIRAT
Doç. Dr. Suphi ERDEM
Doç. Dr. Yakup ÇİVELEK
Doç. Dr. Yaşar ŞENLER
Doç. Dr. Zeki TAŞTAN
Yrd. Doç. Dr. Ahmet YAYLA
Yrd. Doç. Dr. Bedri SARICA
Yrd. Doç. Dr. Handan TUNÇ
Yrd. Doç. Dr. Mustafa SARICA
Yrd. Doç. Dr. Yılmaz ÖNAY
Yrd. Doç. Dr. Ercan TOMAKIN

Dizgi

Müştehir KARAKAYA

Baskı

Baranoğlu Ofset Matbaacılık: 0432 215 94 06 VAN

Yazışma Adresi

Doç. Dr. Alaattin KARACA
Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / VAN
Tel: 0 432 225 11 18 - 0 432 225 17 01/1272 - Fax: 0 432 225 10 52
İletişim adresi: sametdemirel@gmail.com - akaraca@yyu.edu.tr
Baskı Yılı: 2000

İÇİNDEKİLER

Dr. Abdullah KARAÇAĞ Ankara-Kızılcahamam Yukarı Kise Köyü Sey Kaplıcası	5
Dr. Özden GÖKHAN BAYDAŞ Mardin'de Tanzimat Sonrasında Mimari Gelişmeler, Bu Dönemde Yapılan Okullar ve Süsleme Özellikleri	25
Yrd. Doç. Dr. Murat AĞARI Kazvînî'nin Âsâr'ında Geçen Tabiata Dâir Bilgiler	60
Dr. Mehmet TEMİZKAN Türkçe Öğretimi Açısından Gazâli Saltık ve "Türkçenin Tedrîsi Hakkında Tavsiyelerim" Adlı Eseri Üzerine Bir Değerlendirme	88
Yrd. Doç. Dr. Bedri SARICA Türkçede ve Yabancı Dillerde Büyük Harf Uygulamaları Üzerine	105
Yrd. Doç. Dr. Zeki NACAĞCI İlköğretim Müzik Öğretmenlerinin Ders İşleme Yöntem ve Teknikleri	117
Dr. Sezer CİHANER KESER Anselm Kiefer'in Kütüphanesi'nin Göstergibilimsel Çözümlemesi	128
Doç. Dr. M. Faik YILMAZ Hermenötüğün Ortaya Çıkışı	141

HAKEMLER

Prof. Dr. Abdüsselam ULUÇAM	Batman Üniversitesi
Prof. Dr. Arif ÜNAL	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşe ÇAKIR İLHAN	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan BOYNUKARA	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan PEKMEZCİ	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Haşim KARPUZ	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Kâzım KÖKTEKİN	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Murat ÖZBAY	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Nezihe ŞENTÜRK	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Recai KARAHAN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Ali BORAN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Hayati AKYOL	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan ALTINAY	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Turan SAĞER	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Vefa TAŞDELEN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Türkçede ve Yabancı Dillerde Büyük Harf Uygulamaları Üzerine

Yrd. Doç. Dr. Bedri SARICA
Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.
bedrisarica@yyu.edu.tr

Özet

Büyük harf uygulaması, VIII. yüzyıldan sonra genel hatları ortaya konmuş bir imlâ uygulamasıdır. Büyük küçük harf ayrımı, her dilde aynı şekilde uygulanmaz. Büyük harfin uygulanışıyla ilgili her dilin kendisine göre özel kuralları olabilir. Diller zaman içerisinde kural değişikliğine gidebilir. Türkçede de zaman içerisinde bazı kurallar değişmiştir. Bugünkü imlâmızın öğretim açısından daha kolay hale getirilmesi gerekir. Bu yazıda, büyük harf sistemine sahip olan Türkçe, İngilizce, Fransızca vb. dillerin imlâ uygulamalarındaki farklılıklar ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar sözcükler: Büyük harf, küçük harf, imlâ, yazım, yazı tarihi, Türkçede büyük harf.

Abstract

Capitalization is orthographic applications and its general rules are determined after the 8th century. The use of small and capital letter is not the same as in all languages. It is possible that each language may have some specific rules about the application of the capital letters. Languages may also change the rules of small and capital letters in the course of time and Turkish is one of these languages. The teaching of Turkish orthographic rules must be facilitated than the currently used form. This paper aims to explore the orthographic differences in languages that have capitalization system like Turkish, English, French, etc.

Key words: Capital letter, majuscule letter, upper case, lower case, capitalization, orthography, spelling, history of writing, Turkish capitalization.

Giriş:

Bugünkü Latin harf sisteminde harfler, büyük (*upper case capital letter, majuscule*) ve küçük (*lower case, minuscule letter*) olmak üzere ikiye ayrılır. Yazım kuralları içerisinde önemli bir yeri olan büyük harf uygulaması, bizde oldukça yeni sayılır. 1 Kasım 1928'de Arap harflerini bırakıp Latin harflerine geçince yeni alfabenin gerektirdiği bir takım yeni uygulamalarını da öğrendik. İlk örneklerini Tanzimat döneminde gördüğümüz Batı usulü noktalama işaretlerine, yeni alfabenin kabulüyle başka uygulamalar eşlik etti. Bu yeniliklerden biri de büyük-küçük harf ayrımıydı.

Bugün dünya nüfusunun yaklaşık 1.4 milyarını içine alan Çin, Japon, Taiwan gibi ülkelerde alfabetik bir yazı sistemi kullanılmaz. Resim-yazı (*pictogram*) yazı sistemlerinde ses olmadığı gibi bizim anladığımız anlamda bir harfe de karşılık yoktur. Çince "logogram" denilen işaretler harfi değil kelimeyi karşılar.¹ Haliyle böyle bir yazıda büyük-küçük harf farkı aranmaz. Semitik ve Hint dillerinde de büyük-küçük harf ayrımı yoktur. Bu ayrımı, günümüz Latin, Yunan ve Kril yazılarında buluyoruz. Ancak bugün büyük-küçük ayrımına sahip Latin ve Yunan ve alfabeleri, ilk çağlarda standart olarak yalnız büyük harflerden oluşuyordu. "Capital" denilen bu yazı, daha çok taş gibi sert yüzeyler üzerine yazılırdı. "Minuscule" adı verilen küçük harflerin MS 1. ve 4. yüzyıllarda bazı ilkel biçimleri görülsede² büyük-küçük harf ayrımının ilk *Charlemagne* döneminde (800 - 1200) "*Carolingian minuscule*" olarak adlandırılan yazı türünden³ çıktığı yaygın bir görüştür. Roma için Rönesans olarak değerlendirilen bu dönemde Hristiyanlığa dair pek çok kitap, "minuscule" yazı ile yazılmıştır. Avrupa kültürünün bugünkü şeklini almasında ve ortak bir yazı kültürünün gerçekleştirilmesinde "*Carolingian minuscule*", önemli bir adım olarak değerlendirilir.⁴ Bu yazı; rahip, eğitimci, şair ve bilgin gibi pek çok niteliği üzerinde taşıyan *Yorklu Alcuin* (735-804) tarafından geliştirilmişti. *Alcuin*'in imlâ üzerine yazdığı *On Orthographia* (De Orthographia) adlı eseri, sonraki yıllarda referans kitabı olarak değerlendirilmiştir.⁵ Matbaacılığın temel aldığı yazı da *Alcuin*'in

¹ David Sacks: *Language Visible Unraveling the Mystery of the Alphabet From A to Z*, Alfred A. Knopf Yay., Kanada, 2003, s.3.

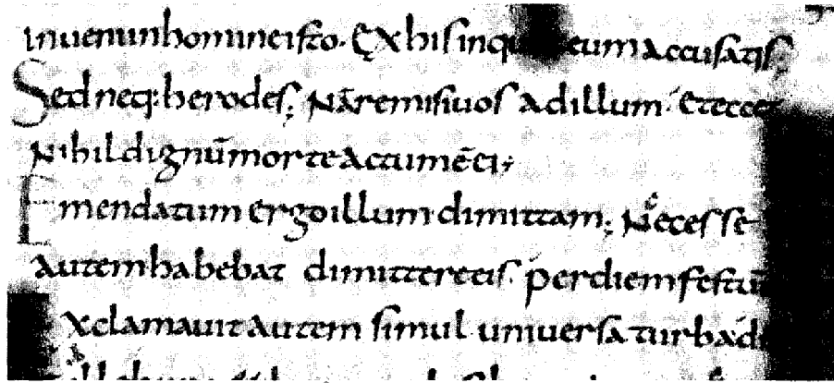
² Henri-Jean Martin : (İng.Çev: Lydia G. Cochrane.)*The History and Power of Writing*, The University of Chicago Press, Chicago 1994, s.65.

³ http://en.wikipedia.org/wiki/Carolingian_minuscule Erişim:20.01.2009

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Carolingian_Renaissance Erişim:20.01.2009

⁵ Andrew Fleming West: *Alcuin*, Charles Scribner's Sons Yay., New York,1912, s.70.

biçimlendirdiği “*minuscule*” yazıdan gelişmiştir.⁶ Başlangıçta mahkeme kayıtlarını tutmakta seri olan bu yazı, okunaklı, yuvarlak hatlı, sözcükler arasında boşluk bırakılmış, ilk harfleri büyüktü (*capital*). Roma el yazısına göreyse göze daha hoş gelmekteydi. Bu nitelikleriyle bütün Batı Avrupa’nın rağbet ettiği “*Carolingian*” yazısı, büyük ve küçük harflerinin bir arada kullanıldığı ilk yazıdır.⁷

Bir Carolingian kitabı⁸

“*Minuscule*” yazının ortaya çıkmasında yazıda tasarruf ve kolaylık ilkelerinin etken olduğu söylenebilir. Bu yazı “*capital*” yazıya göre daha az yer kaplıyor, daha az emek harcıyor, kâğıt veya yumuşak malzemeler üzerine yazıldığından yazıcıyı fazla yormuyordu. Ancak bu yazı, tamamen küçük harflerden oluşmuyordu. Cümle başlarının büyük yazılması geleneğinin temeli, bu döneme rastlar. Özellikle paragrafa benzer satır başı girişlerde gösterişli büyük giriş harfleri vardır. *Gutenberg*’in ilk bastığı İncil’de satır aralarında yer alan cümle başı harflerinin büyük ve kırmızı (*rubrication*) yazıldığı görülür. Kırmızı mürekkep, cümle başları

⁶ Carl Faulman: *Yazı Kitabı*, (Çev: İtir Arda), Türkiye İş Bankası Yay. İstanbul 2005, s.191

⁷ Edward Clodd: *The Story of The Alphabet*, D. Appleton and Company Yay., New York, London, 1912, s.197-198;

http://en.wikipedia.org/wiki/Carolingian_minuscule Erişim:20.01.2009;

http://www.uncp.edu/home/rwb/lecture_mid_civ.htm Erişim:09.02.2009

Miriam Greenblatt : *Charlemagne and the Early Middle Ages*, Benchmark Books ,New York 2003, s.27,28

<http://en.wikipedia.org/wiki/Alcuin> Erişim: 27.01.2009

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/1/19/BritLibAddMS11848Fol160rText.jpg> Erişim: 28.01.2009

dışında bölüm başı ve sonlarını belli etmek için de kullanıldı.⁹ Bütün bunlar; yazıyı güzel, anlaşılır ve gösterişli kılıyordu.

“Capital “yazı	A E V M N R S T B D H C Q
“Miniscule ” yazı	a e u m n r s t b d h g q

Büyük- küçük harf ayrımı ne sağlar?

Yazının icadıyla insan, çevresinde öteden beri var olanı belli simgelerle anlatma imkânına kavuştu. İnsanoğlu, bütün içinde fark edebildiklerini kayıt altına alırken bazı varlıkları daha önemli saydı. Tanrı, kral, ay, güneş, yıldız vb. varlıklar diğer varlıklara göre ayrı üst bir kategoride ele alındı. Büyük - küçük harf ayrımı bulunmayan Sümer yazısında belli bazı tanımlayıcılar (*determinative*), sözcüğün niteliğini gösteriyordu. Sümercede *Dingir* “Tanrı”, ✱ işaretiyle gösterilirken, üzerine geldiği sözcüğe dikkat edilmesi, anlamın sınırlanması, benzerlerinden ayırt edilmesi, yanlış anlam verilmemesi isteniyordu.¹⁰

Latin ve Yunan yazısını kullananlar da daha eski yazı kültürlerinden gelen dikkat çekme, farkındalık oluşturma düşüncesini sürdürdüler. Tabiatı var olan her nesne aynı değerde değildi. Kimi varlıklar bizim için daha önemli ve ayrıcalıklıydı. Onları diğer sözcüklerden ayrı ve farklı yazmak gerekiyordu.

Günümüz öğrenci kompozisyonlarında görülen bir durum aslında farkındalık oluşturma düşüncesinin hangi boyutlara ulaştığını da gösterir: Çocuklara yazmaları için hamasî bir konu verildiğinde kimi öğrencilerin “*Türk Milleti*” biçiminde “*Millet*”i de büyük yazdıklarını, Atatürk’ten zamir yoluyla söz ederken “*O*”, “*O’nu*”, “*O’nun*” gibi yazım kurallarını da aşan saygı amaçlı tutumlara gittiklerini görüyoruz.¹¹ Buradaki temel düşünce, Atatürk’ün eşsiz bir devlet adamı olduğunu - *imlâyı biraz zorlayarak da olsa*- anlatmaktır.

⁹ <http://prodigi.bl.uk/TreasuresImages/Gutenberg/max/k11/001.jpg> Erişim: 26.01.2009;

<http://www.hrc.utexas.edu/exhibitions/permanent/gutenberg/html/7.html>
Erişim:09.02.2009

¹⁰Jean-Jacques Glassner: (Çev: Zainab Bahrani, Marc Van de Mieroop): **The Invention of Cuneiform: Writing in Sumer**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2003, s.147.

¹¹ Mustafa Öner: “Türkçede Özel Zamirler (!)” **Türk Dili**, TDK Yay. C.1997/I, 542.sayı, s.152-156.’ de: Hatta “o” zamirinin yalnızca Atatürk için büyük yazılması

Elbette kişilerin önemsedikleri şeylerin sınırı yoktur. Din, ülkü, devlet, doğa, ruh, kişi, Tanrı vb. her nesne ve kavram kişilerin önem sırasında yerini alır. Bunlara, yazı içerisinde de olsa, bir değer atfetmek ister. Ancak bunu yaparken zamanla oluşmuş geleneğin bozulmaması da gerekir. Burada Batılıların “*orthography*” dedikleri imlâ veya yazım devreye girer.

Büyük-küçük harf ayrımında, yalnızca önemli varlıkları belirtme kaygısından söz edemeyiz. Cümle başlarını büyük yazmak da eski bir yazı geleneğidir. Her cümle yeni bir fikrin doğduğu yerdir. Cümle yoluyla söz içerisinde yeni bir adım atar, ifademizi yeni cümlelerle zenginleştiririz. Anlam karışmasına neden olmamak için cümlelerin birbirine karışmasını engellemek, yazıyı kullanan ilk insanların ilk fark ettikleri düşünce olmalıdır. Eski yazı sistemlerinde sözcükler arasına belli işaretlerin konması, bu fikirden doğmuştur. Avrupa’da Runların, bizde Köktürklerin sözcük aralarına (:) işareti koyması, henüz sözcükler arasına boşluk verilmediği zamanlarda akla gelen bir ayırma yoluydu. Böylelikle sözcüklerin birbirine karışması engelleniyordu. Bu düşüncenin daha sonraki aşaması herhalde cümlelerin noktalama işaretleriyle ayrımı ve buna destek olacak şekilde cümlenin ilk harfinin daha gösterişli ve daha iri yazılmasıydı. Bizanslı *Aristophanes* tarafından MÖ 194’lerde ortaya konan virgül, noktalı virgül, soru, tire, kesme vb. işaretler, şimdiki noktalama işaretlerinin (punctuation) temelini oluşturdu. Bu işaretler, anlamı daha güçlü, daha açık, daha okunaklı ve daha anlaşılır hâle getirdi.¹²

Dillere göre büyük harf uygulamaları

Büyük-küçük harf ayrımına sahip bütün dillerde cümle başlarını büyük yazmak evrensel bir kural olmasına rağmen bugünkü Latin, Yunan, Kril alfabelerini kullanan dillerde kimi sözcüklerin büyük mü küçük mü yazılacağı konusunda farklı uygulamaların bulunması, şaşırtıcıdır:

İngilizcede; kişi, dil, din, millet ve gün, hafta adlarında büyük harfler, mevsim adları küçüktür.¹³

1996 yazı reformuyla (*Rechtschreibreform*)¹⁴ Almandada ister özel, isterse tür olsun, bütün isimler büyük harfle başlar.¹⁵

teklif eden yazarlar da vardı. ; Hasan Eren: “O’na, O’ndan, O’na”, **Türk Dili**, TDK Yay., s:538, Ankara 1996, s. 374-381.

¹²Michael Strumpf, Auriel Douglas: **The Grammar Bible**, New York: Henry Holt and Company, 2004, s.407-408.

¹³ Merriam-Webster: **Merriam-Webster's Manual for Writers and Editors**, Merriam-Webster Inc, 1998, s.48, 52.

Fransızca; cümle başları hariç gün, ay ve hafta adları¹⁶, millet, dil, din adları küçüktür¹⁷.

Dancada; gün, hafta, ay ve özel günler küçük yazılır.¹⁸

İspanyolcada; kişi, ülke ve kıta adları büyük; dil, millet, din, gün, ay, hafta adları genellikle küçüktür.¹⁹

Kril yazı sistemine sahip Rusçada; kişi ve yer adları büyük yazılmasına rağmen gün, ay, hafta, dil, din, millet adları küçüktür.²⁰

Avrupa ve Afrika Portekizcesinde; kişi, ay, bilim dalları, büyük; dil, millet, gün adları genellikle küçüktür²¹

Yunancada; gün, ay, hafta, ay, dinî günler büyüktür.²²

Büyük harf uygulamasında, eş değerde görünen yapıların farklı yazımları da olabilir: İngilizcede “*I must take history and Algebra.*” cümlesinde aynı konumdaymış gibi görünen “history” cins olduğu için küçük, “Algebra” ise özel bir addan gelmesi nedeniyle büyük yazılır.²³

Sözcüklerin isim veya isimleşmiş sıfat olarak kullanımları da büyük harf uygulamasında farklılık oluşturabilir: Yunanca;

“ο Έλληνας πρωθυπουργός” “Yunan başbakanı”,

“ο έλληνας πολιτισμός” “Yunan kültürü” tamlamalarından birincisinde yer alan “Έλληνας” “Yunan” sözcüğü isim olduğundan büyük, ikinci tamlamada sıfatlaşmış isim sayıldığından küçük yazılmıştır.²⁴ Benzer durum, Almanca için de geçerlidir. Almancada

¹⁴ <http://german.about.com/library/weekly/aa020919a.htm> Erişim:10.02.2009: Almanların bütün isimleri büyük yazma uygulaması pek çok alanda büyük gürültü koparmıştır. Dünyada başka örneği olmayan bu yeni uygulama, dirençli bir muhalefete rağmen 1 Ağustos 2005 tarihinin ardından Almanca konuşan İsviçre, Avusturya gibi ülkelerde de benimsenmiştir.

¹⁵ Jürgen Kars ve diğerleri: **German Elementary Grammar**, Moritz Diesterweg Yay. Frankfurt am Main 1993, s.218

¹⁶ C. A. Chardenal: **Complete French Course**, Allyn and Bacon, Boston, 1892, s.10.

¹⁷ <http://french.about.com/library/writing/bl-capitalization.htm> Erişim:10.02.2009

¹⁸ Robin Allan, Philip Holmes, Tom Lundskaer-Nielsen: **Danish: An Essential Grammar**, Routledge Yay. , London 2000, s.168.

¹⁹ Marion P. Holt, Julianne Dueber: **1001 Pitfalls in Spanish**, Barron's Educational Series, Hauppauge ,1995, s.199

²⁰ Susan Follett Lusi, Natalia Lusin: **Russian Grammar**, Barron's Educational Series, Hauppauge ,1992, , s.15.

²¹ Ana Sofia Ganho, Timothy Michael McGovern: **Using Portuguese**, Cambridge University Press, (e-book) 2004, s.42.

²² David Holton, Peter A. Mackridge, Irene Philippaki-Warburton: **Greek: An Essential Grammar of the Modern Language**, Routledge Taylor&Francis Group, London-New York , (V. Baskı) 2004, s.32.

²³ <http://www.grammarbook.com/punctuation/capital.asp> Erişim:10.02.2009

²⁴ David Holton, Peter A. Mackridge, Irene Philippaki-Warburton: **a.g.e.** s.32.

bütün isimler büyük yazılmasına karşılık sıfat değerinde kullanılan adlar (yer adlarından oluşmuş sıfatlar hariç) küçüktür.²⁵

	Türkçe	İngilizce	Almanca	Fransızca	Danca	İspanyolca	İspanyolca	Portekizce	Rusça
Gün adları	B	B	B	K	K	K	K	K	K
Ay adları	B	B	B	K	K	K	K	B	K
Dil adları	B	B	B	K	K	K	K	K	K
Ulus adları	B	B	B	K	K	K	K	K	K

B=büyük K=küçük

Türkçede büyük harf kullanımı ve zamanla değişen bazı uygulamalar

Yazıyı oluşturan harflerin biçimi, büyüklüğü, noktalama işaretleri, belli sözcükleri diğerlerinden ayırt ettirecek büyük harfler, okuma kalitesini olumlu etkiler.

İmlâ (orthography, spelling), sözcükleri doğru yazmayı bilmektir. Ancak doğru yazmak dillerin çevreyi tanıma ve değerlendirme ölçülerine göre değişkenlik gösterir.

Yukarıda da söz ettiğimiz saygı amacıyla zamirlerin büyük harfle yazılması, çekim eki aldığı kesme işaretiyle ayrılması, değişken bir konu olarak günümüze kadar gelmiştir. 1948 imlâ kılavuzunda saygı amacıyla “*Bunu Size değil Elçiliğinizin adına gönderdi.*” örneğindeki gibi cümle içinde geçen bir kelime büyük harfle yazılabilirdi.²⁶ Aynı tutum, 1965, 1975 kılavuzunda da yer aldı.²⁷ Ancak günümüz yazım kılavuzunda bu uygulama geçerliliğini yitirmiştir.²⁸

“Özel ad”(proper name) içerisinde değerlendirilen yer adlarında ilk isimden sonra gelen nehir, dağ, göl, boğaz vb. tür bildiren ikinci isimlerle kurulan tamlamalar da ayrı bir sorundur. “*Van Gölü*”, “*Sakarya Irmağı*”, “*Ağrı Dağı*” gibi tamlamaların, kimi kılavuzlarda ikinci sözcüğü küçük²⁹, kimisinde büyük³⁰ hatta 1988 ve 1996 kılavuzlarında olduğu gibi hem küçük hem de büyük yazılması

²⁵ DODD, Bill ve diğerleri: *Modern German Grammar-A Practical Guide*, Routledge Taylor&Francis Group, London-New York,(II. baskı) 2003, s.59

²⁶TDK: *İmlâ Kılavuzu*, Ankara,1948, s. XX-XIX.

²⁷TDK: *Yeni İmlâ Kılavuzu*, Ankara,1965, s.29.; TDK: *İmlâ Kılavuzu*, Ankara,1975, s.27

²⁸ TDK: *İmlâ Kılavuzu*, Ankara,2005, s.20.: “Özel adlar yerine kullanılan “o” zamiri cümle içinde büyük harfle yazılmaz.”

²⁹ TDK: *İmlâ Kılavuzu*, Ankara, 1965, s.29; TDK: *İmlâ Kılavuzu*, Ankara, 1975, s.28; TDK: *İmlâ Kılavuzu*, Ankara, 1993, s. 24.

³⁰ TDK: *İmlâ Kılavuzu*, Ankara, 1981, s. 21.; TDK: *İlköğretim Okulları İçin İmlâ Kılavuzu*, Ankara, 2004, s.24.;

önerilmiştir.³¹ Günümüz imlâsı, her iki sözcüğün de büyük yazılmasını esas almıştır.³²

Yön bildiren sözcüklerin nasıl yazılacağı konusunda da yazım kılavuzlarında akli karıştırabilecek açıklamalar ve örnekler vardır. 2005 Yazım Kılavuzu'nda geçen "batı" sözcüğünün cümle içlerinde geçen;

❖ ...Doğu Anadolu, **Batı** Trakya, Orta Anadolu, Kuzey Amerika, Güney Amerika... (s.27)

❖ İki ünsüzle başlayan **batı** kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ünlü konmadan... (29)

❖ İçinde yan yana iki veya daha fazla ünsüz bulunan **batı** kökenli alıntılar... (s.29)

❖ İki ünsüzle biten **batı** kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ... (s.29)

❖ Ancak **Batı** dillerinde kullanılan adların okunuşları ayrıç içinde ... (s.30)

kullanımlarına ve yön bildiren sözcüklerle ilgili aşağıdaki;

❖ *Doğu* ve *batı* sözleri yön bildirdiğinde küçük olarak yazılır: *Bursa'nın doğusu*. Bu sözler düşünce, hayat tarzı, politika vb. anlamlar bildirdiğinde ise büyük olarak yazılır: *Batı medeniyeti, Doğu mistisizmi* vb. (s.18)

❖ Ara yönleri belirten kelimeler bitişik yazılır: *güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu*. (s.23)

kural ve uyarılara bakarak bu tip sözcüklerin büyük mü küçük mü yazılacağı konusunda bir sonuca varmak zor görünüyor.

Türkçenin eklemeli yapısı nedeniyle bazı yazımlarda kararsızlığa düşebiliriz. Özel adların ek alarak oluşturduğu yeni biçimler, özel adlıklarını hatırlatmakla birlikte son aldığı hâli özel saymak doğru mudur? *Türkçe, Türkçeleşmek, Türkçeleştirmek* vb. yeni türemiş yapılar, Fransızcada küçük yazılırken bizim düşünce yapımız, böyle sözcüklerin büyük yazılmasını gerekli kılmıştır. Bu sözcüklerde *Türkçe'ye, Türkçe'de* örneklerindeki gibi kesme işareti bırakıp çekim ekleri getirince yaygın bir imlâ yanlışı da yapabiliyoruz.³³ Kesme

³¹ TDK: **İmlâ Kılavuzu**, Ankara, 1996, s.41-42: "Yer adlarında ilk isimden sonra gelen *deniz, nehir, göl dağ, boğaz* vb. tür bildiren ikinci isimler küçük harfle başlar: *Marmara denizi, Altay dağları, Aral gölü, ...Sakarya ırmağı...* İkinci isim özel isme dahil ise ve ikisi birden kastedilen kavramı karşılıyorsa, ikinci isim de büyük harfle yazılır: *Çanakkale Boğazı, İstanbul Boğazı...Van Gölü, Meriç Nehri...*"; TDK: **İmlâ Kılavuzu**, Ankara, 1988, s.22.

³² TDK: **İmlâ Kılavuzu**, Ankara, 2005, s.18.

³³ TDK: **İmlâ Kılavuzu**, Ankara, 2005, s.48: " *Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz: Türklük, Türkleşmek, Türkçü, Türkçülük, Türkçe, Müslümanlık, Hristiyanlık, Avrupalı,*

işareti konusunda yazım kılavuzuna uymayan ancak yaygın bir kullanım da kurum adları konusunda yaşanmaktadır. TDK'nin bu konudaki kuralına³⁴ rağmen “*Türk Dil Kurumu'ndan*”³⁵ örneğindeki gibi aksi kullanımlara çok sık rastlıyoruz. Burada halkın “özel ad” konusundaki hassasiyeti ağır basmaktadır.

Türkçe, Batı imlâsına göre kuralları fazla, ayrıntılı, öğrenilmesi zaman alan bir imlâyâ sahiptir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında hazırlanan yazım kılavuzlarını bir yana bırakırsak sonraki dönemlerde küçük bir kitabı dolduracak kadar kural tespit edilmiştir.

Batı dilbilgisi kitaplarında “*spelling; orthography, capitalization, upper case/lower case*” gibi başlıklar altında incelenen yazım konusu bir iki genel kural içerirken bizim yazım kılavuzlarında aynı konu için 20'nin üzerinde madde hazırlandığı görülür. Büyük harfin kullanıldığı yerlerle ilgili 2005 kılavuzunda sekiz bölüm, 18 alt bölüm ve 14 uyarı yer alır.³⁶ Bu durum, zaman alan zor bir öğretim sürecini gerekli kılmaktadır.

İmlâda yaşanan zorluklar, eğitim ve öğretimi aksattığı düşünülen bazı zamanı geçmiş uygulamalar, 1996 yılında Almanca konuşan ülkelerde yeni düzenlemeler yapmayı gerektirdi. Viyana'da toplanan Alman dili üzerine uzmanlaşmış üyeler oldukça büyük gürültü koparan bir karara vardılar. Yeni anlaşma; gelenekleşmiş ve güncelliğini yitirmiş kimi uygulamaları ortadan kaldırıyordu. Aslında sorunun temeli, VIII. yüzyılda Latin yazısını Almancaya tatbik eden rahiplerin İncil'deki bazı sözcükleri, Latince de pek kullanılmayan eski Yunan dili imlâsıyla vermelerine kadar gider. Bu arkaik öğeler, sözlü dil ile yazı dili arasında mesafenin zamanla açılmasına neden oldu. “*Konuştuğun gibi yaz!*” (*Schreib' wie du sprichst*) prensibi ile yerleşik imlâ kuralları, bölgesel ve siyasî farklılıklar, Almancayı bugünlere taşıdı.³⁷ Elbette Almancayı 1996 reformuna götüren tek sebep bu değildi. Sözcüklerin nasıl yazılması gerektiği konusunda, önceki dönemlerden farklı başka uygulamalar da yürürlüğe kondu. Bunlardan biri de büyük harflerin nerede kullanılacağına dairdi.³⁸

Avrupalılaşmak, Aydınli, Konyalı, Bursalı, Ahmetler, Mehmetler, Yakup Kadriiler, Türklerin, Türklüğün, Türkleşmekte, Türkçenin, Müslümanlıkta, Hollandalıdan, Hristiyanlıktan, Atatürkçülüğün.”

³⁴ TDK: *İmlâ Kılavuzu*, Ankara ,2005, s.47, 48.

³⁵ <http://www.google.com/webhp> Erişim: 25.02.2009 : “Google” arama motorunda 14.400 “*Türk Dil Kurumu'ndan*” yazımına rastlanmıştır.

³⁶ TDK: *İmlâ Kılavuzu*, Ankara ,2005, s.14-20.

³⁷ Sally Johnson: *Spelling Trouble?-Language, Ideology and the Reform of German Orthography*, Multilingual Matters Ltd, Clevedon - Buffalo •-Toronto, 2005, S.18.

³⁸ Sally Johnson: *a.g.e.*, s.55,67-71.

Alman yazı reformu, büyük harflerin nerede kullanılacağı konusunda oldukça iddialı “*Bütün isimler büyük yazılacak!*” kararında da görüldüğü gibi, düz bir mantık ortaya koyar:

der Granit ‘granit’,

der Ton ‘kil’,

*der Diamant ‘elmas’,*³⁹ gibi örneklerde görüldüğü gibi eğitim ve öğretim açısından kolaylaştırıcı bir yol olan bu esasın dünyada başka örneği yoktur. Ancak yeni usulün, öğrencilere oldukça kolaylık sağladığı da inkâr edilemez.

Sonuç

İmlâ, dilin korunması ve ona düzen verme kaygısından doğar. Büyük-küçük harf uygulamalarının evrensel olduğu gibi dile özgü farklı uygulamaları da vardır. İmlâ; yazımın daha doğru, daha rahat ve daha anlaşılır okunmasını sağlar. Büyük harf uygulaması, bu amaca yönelik olarak MS VIII. yüzyıldan sonra yaygınlık kazanmıştır.

Dil, canlı bir varlık olarak gelişirken, mevcut imlâ anlayışı, bu gelişmeyi çeşitli kurallar koyarak sınırlandırmak isteyebilir.

İmlâ konusunda birbiriyle çelişiyor görünen iki tutum vardır: Hem bir yazım geleneğimiz olsun isteriz, hem de dilin doğal gelişimine bağlı canlı konuşma dilini de sahipleniriz. Türkiye’de 1941’den 1965’e kadar imlâda bir değişiklik meydana gelmemiştir. 1965’den sonra “*yeni*” ibaresiyle çıkarılan kılavuz, az çok uzlaşmış bir yazım geleneğini sarstı. Bundan sonraki dönemlerde çıkan kılavuzlarda, ara ara bir takım değişiklikler yapıldı. Yazım kurallarını sık değiştirdiğimiz, tam da bir alışkanlığı kazanmışken bundan vazgeçtiğimiz inkâr edilemez. Böyle olmakla birlikte Türk imlâsında öteden beri aksayan, işlemeyen veya kötü işleyen konular ayıklanırken büyük-küçük harf konusunda yaşanan ikilemler gözden kaçırılmamalıdır. Öğretimde “kolaylık” prensibini işletmek, kural koyarken halkın genel temayüllerini önemsemek, akıl karıştırıcı örnek ve kurallardan kaçınmak yerinde olacaktır.

Kaynaklar

ALLAN, Robin ve Diğerleri: **Danish: An Essential Grammar**, Routledge Yay. , London 2000.

CHARDENAL, C. A.: **Complete French Course**, Allyn and Bacon, Boston, 1892.

³⁹ Bill Dodd, Christine Eckhard-Black, John Klapper, Ruth Whittle: **Modern German Grammar-A Practical Guide**, Routledge Taylor&Francis Group, London-New York,(II. baskı) 2003, s.44

- CLODD, Edward: **The Story of The Alphabet**, D. Appleton and Company Yay., New York, London, 1912.
- DODD, Bill ve diğerleri: **Modern German Grammar-A Practical Guide**, Routledge Taylor&Francis Group, London-New York,(II. baskı) 2003.
- EREN, Hasan: "*O'na, O'ndan, O'na*", **Türk Dili**, TDK Yay., s:538, Ankara 1996, s. 374-381.
- FAULMAN, Carl: **Yazı Kitabı**, (Çev: İtur Arda), Türkiye İş Bankası Yay. İstanbul 2005.
- GANHÖ, Ana Sofia ve diğerleri: **Using Portuguese**, Cambridge University Press, (e-book) 2004.
- GLASSNER, Jean-Jacques: (Çev: Zainab Bahrani, Marc Van de Mierop): **The Invention of Cuneiform: Writing in Sumer**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2003.
- GREENBLATT, Miriam: **Charlemagne and the Early Middle Ages**, Benchmark Books ,New York 2003.
- HOLT, Marion P. ve diğerleri: **1001 Pitfalls in Spanish**, Barron's Educational Series, Hauppauge ,1995.
- HOLTON, David ve diğerleri: **Greek: An Essential Grammar of the Modern Language**, Routledge Taylor&Francis Group, London-New York , (V. Baskı) 2004.
- JOHNSON, Sally: **Spelling Trouble?-Language, Ideology and the Reform of German Orthography**, Multilingual Matters Ltd, Clevedon - Buffalo •-Toronto, 2005.
- KARS, Jürgen ve diğerleri: **German Elementary Grammar**, Moritz Diesterweg Yay. Frankfurt am Main 1993.
- LUSI, Susan Follett ve diğerleri: **Russian Grammar**, Barron's Educational Series, Hauppauge ,1992.
- MARTIN, Henri-Jean : (İng.Çev: Lydia G. Cochrane.)**The History and Power of Writing**, The University of Chicago Press, Chicago 1994.
- MERRIAM-WEBSTER: **Merriam-Webster's Manual for Writers and Editors**, Merriam-Webster Inc, 1998.
- ÖNER, Mustafa: "Türkçede Özel Zamirler (!)", **Türk Dili**, TDK Yay. C.1997/1, 542.sayı, s.152-156.
- SACKS, David: **Language Visible Unraveling the Mystery of the Alphabet From A to Z**, Alfred A. Knopf Yay., Kanada, 2003.
- STRUMPF, Michael ve diğerleri: **The Grammar Bible**, New York: Henry Holt and Company, 2004.
- TDK: **İlköğretim Okulları İçin İmlâ Kılavuzu**, Ankara, 2004.
- TDK: **İmlâ Kılavuzu**, Ankara , 1996.
- TDK: **İmlâ Kılavuzu**, Ankara,1948.
- TDK: **İmlâ Kılavuzu**, Ankara ,2005.
- TDK: **İmlâ Kılavuzu**, Ankara, 1965.

TDK: **İmlâ Kılavuzu**, Ankara, 1975.

TDK: **İmlâ Kılavuzu**, Ankara, 1981.

TDK: **İmlâ Kılavuzu**, Ankara, 1993.

TDK: **İmlâ Kılavuzu**, Ankara, 2005.

TDK: **Yeni İmlâ Kılavuzu**, Ankara, 1965.

WEST, Andrew Fleming: **Alcuin**, Charles Scribner's Sons Yay., New York, 1912.

Genel ağ sayfaları:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Alcuin> Erişim: 27.01.2009.

http://en.wikipedia.org/wiki/Carolingian_minuscule

Erişim:20.01.2009.

http://en.wikipedia.org/wiki/Carolingian_minuscule

Erişim:20.01.2009

http://en.wikipedia.org/wiki/Carolingian_Renaissance

Erişim:20.01.2009

<http://french.about.com/library/writing/bl-capitalization.htm>

Erişim:10.02.2009.

<http://german.about.com/library/weekly/aa020919a.htm>

Erişim:10.02.2009.

<http://prodigi.bl.uk/TreasuresImages/Gutenberg/max/kl1/001.jpg>

Erişim: 26.01.2009.

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/1/19/BritLibAddMS11>

[848Fol160rText.jpg](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/1/19/BritLibAddMS11) Erişim: 28.01.2009

<http://users.tpg.com.au/etr/etrusk/po/alphabet.html>

Erişim:15.02.2009

<http://www.crystalinks.com/romelanguage.html>

Erişim:20.01.2009

<http://www.crystalinks.com/romelanguage.html>

Erişim:20.01.2009

<http://www.grammarbook.com/punctuation/capital.asp>

Erişim:10.02.2009.

<http://www.hrc.utexas.edu/exhibitions/permanent/gutenberg/html>

[/7.html](http://www.hrc.utexas.edu/exhibitions/permanent/gutenberg/html) Erişim:09.02.2009

http://www.uncp.edu/home/rwb/lecture_mid_civ.htm

Erişim:09.02.2009.